

Reija Perttilä*

Socialt kapital, coping och informationsbeteende bland långtidsarbetslösa i Finland

“ Den som aldrig har varit arbetslös vet inte vad det är! “

“ Livet tog inte slut med arbetslösheten, även om jag tänkte så i början. “

Så här beskrev två respondenter i den här studien sina upplevelser av långtidsarbetslöshet.

Att bli arbetslös hör till en av de stora omställningarna i livet. Hur en person upplever och reagerar på det beror på många olika faktorer, såsom personens ålder, livssituation, personlighet och arbetslöshetens längd; även ekonomiska konjunkturer kan ha betydelse. Arbetslösheten kan kännas annorlunda under en högkonjunktur än under en depression och konjunkturerna kan påverka också andra människors attityd mot de arbetslösa. Data för den här undersökningen samlades in under slutet av år 2007, dvs. före den ekonomiska recessionen, och resultaten återspeglar således upplevelser av arbetslöshet under relativt gynnsamma konjunkturer. Att vara långtidsarbetslös kan påverka individens informationsbeteende, t.ex. hurdan information man söker, hur mycket och från vilka källor och kanaler. Långtidsarbetslöshet kan också ge upphov till nya informationsbehov. De sociala relationerna, som ofta förändras i och med arbetslösheten, kan också inverka på individens informationsaktiviteter.

Den här undersökningen är en tvärvetenskaplig studie, som betraktar långtidsarbetslöshet ur en informationsvetenskaplig, sociologisk och dessutom i någon mån psykologisk synvinkel. Den studerar tre olika faktorer - arbetslösas sociala kapital, coping och informationsbeteende - och granskar hur de är relaterade till varandra. Därtill undersöks

*Reija Perttiläs avhandling 'Social capital, coping and information behaviour of long-term unemployed people in Finland' granskades vid Åbo Akademi 20.1.2012

om det finns skillnader mellan finsk- och svenskspråkiga långtidsarbetslösa med avseende på de här tre faktorerna.

Socialt kapital har varit ett populärt tema i forskningen inom vitt skilda områden under de senaste åren. Det är trots allt ingen ny idé. Dess rötter anses nämligen gå tillbaka till 1800-talet, till Durkheim och Marx. Även om socialt kapital har studerats mycket, har man inte ännu lyckats standardisera begreppet, så det har alltså ingen enhetlig definition. Dimensioner eller egenskaper som ofta anses utgöra socialt kapital är: sociala nätverk, förtroende, sociala normer, växelverkan, socialt stöd och socialt deltagande. I den här studien undersöks långtidsarbetslösas sociala kapital genom deras sociala relationer, sociala deltagande och i vilken grad de känner att de tillhör olika samfund samt samhället i stort. Arbetslösas sociala kapital har hittills undersökts i en ganska ringa omfattning, men resultaten pekar på att arbetslöshet påverkar t.ex. människors sociala kontakter och sociala aktiviteter. Enligt tidigare studier verkar arbetslösa inte i någon större utsträckning delta i organisationella aktiviteter. Å andra sidan visar forskningen också att deras sociala kontakter vanligen varken ökat eller minskat i och med arbetslösheten.

Arbetslöshet, dess konsekvenser och hur individer klarar av den har studerats relativt mycket under årens lopp, allt sedan 1930-talet. Enligt en synpunkt (Jahoda 1982) fråntar arbetslösheten människorna vissa upplevelser och funktioner som arbetet erbjuder och gör dem passiva. Ur en annan synvinkel (Fryer & Payne 1984) anses arbetslösheten däremot också innehålla positiva egenskaper och proaktivitet. Det betyder inte att ar-

betslöshet inte skulle ha sina negativa sidor, men att arbetslösa människor även aktivt försöker påverka sin situation och se positiva aspekter i den.

Coping, det vill säga hur arbetslösa klarar av sin situation, studeras i den här undersökningen ur två olika synvinklar. Den ena, vad de aktivt gör för att klara av sin arbetslöshetssituation, granskas genom de bemästringsstrategier de använder. Dessa strategier kan vara: a) aktiva strategier, som används då man försöker göra någonting åt problemet för att övervinna det, b) emotionsfokuserade strategier som i det här fallet handlar mera om att emotionellt anpassa sig till problemet och c) strategier som används för att söka socialt stöd (Folkman & Lazarus 1985). Den andra synvinkeln som coping studerades ur baseras på insamlade uppgifter om de långtidsarbetslösas finansiella situation, självskattade hälsa och sociala stöd; genom dessa uppgifter kan man evaluera hur de i praktiken klarar av sin arbetslöshetssituation.

Tidigare forskning om hur arbetslösa klarar av sin arbetslöshet har visat att deras hälsa i genomsnitt är sämre än hos människor som har arbete. I några studier framkommer ändå att arbetslösheten endera inte påverkade hälsan eller att hälsan till och med förbättrades. Många arbetslösa upplever också att arbetslösheten är ekonomiskt påfrestande och ger olika slags finansiella bekymmer och känslor av otrygghet liksom även konkreta ekonomiska problem. Sådana problem verkar i första hand förekomma bland yngre och medelålders arbetslösa och långtidsarbetslösa.

Informationsbeteende kan anses bestå av informationsbehov och informationsökning, samt delning och användning av information i olika sammanhang (Pettigrew, Fidel & Bruce 2001). Det kan också innefatta ett aktivt undvikande av information (Case 2002), vilket kan bero på olika orsaker. Det kan vara ett medvetet beslut om man inte vill bli informerad om någonting som kan vara obehagligt eller farligt. Det kan också vara ett sätt att undvika de konsekvenser som kan följa om man vet någonting, dvs. att den erhållna informationen resulterar i att man måste göra någonting. (Maslow 1963). Undvikande av information kan också användas som en bemästringsstrategi för att dämpa ångest och ångslan (Miller 1980).

Enligt ett sätt att se på saken är människor motiverade att söka information när de märker att det finns något de inte vet om en sak och dessutom konstaterar att den information de saknar är viktig och att de behöver den. Det sätt på vilket människor evaluerar sin nuvarande situation, dvs. hur mycket

de upplever att de kan kontrollera sin situation och saker som händer i deras liv, kan också påverka deras informationsökning. Om en individ upplever att sökning av information inte kommer att hjälpa honom eller henne att förändra sin situation på något sätt, kommer han eller hon sannolikt inte att söka den. Men om en individ upplever att han eller hon kan göra någonting åt sin situation, är denne motiverad att göra ett försök, och det innehåller också sökning av information. (Case et al. 2005). Arbetslösa, och speciellt långtidsarbetslösa, kan ofta känna maktlöshet över sin situation. Det finns många regler och praxisar som ska följas och det kan kännas att det inte finns rum för egna initiativ. Effekterna av att känna så sträcker sig säkert också till deras informationsökningsaktivitet och hurdan information de söker.

Vad gäller informationsbeteende fokuserar den här undersökningen huvudsakligen på informationsökning, och mera precis på vardaglig informationsökning och källor som används för denna typs informationsökning. Vardaglig informationsökning är sökning av information för ändamål utanför arbetslivet, det vill säga om saker som gäller vardagslivet. Denna sökning kan innehålla observation av vad som händer i världen via olika källor och kan vara en regelbunden rutin, som t.ex. när man läser tidningen till frukost eller tittar på kvällsnyheterna. Den kan också innebära sökning av information till exempel för att lösa ett problem eller utföra en uppgift. (Savolainen 1995, 2008).

Arbetslösas informationsökning är tillsvidare ett tämligen outforskat område. Tidigare resultat har dock visat att arbetslösa aktivt följer med vardagliga händelser via medierna och att de populäraste källorna för detta är dagstidningar och television. Personkällor, såsom vänner och bekanta, verkar vara viktiga när man söker problemspecifik information. (Savolainen 2008). Relationen mellan socialt kapital och informationsbeteende är också ett ämne som det forskats väldigt lite i och den har inte studerats alls när det gäller arbetslösa. Undersökningar som gjorts har ändå visat att sociala nätverk spelar en viktig roll för en effektiv informationsförsörjning och -delning i både arbets- och vardagslivskontexter. Relationen mellan informationsökningsbeteende och bemästring av olika stressande situationer är också ett ganska outforskat tema och har inte heller studerats tidigare bland arbetslösa. Den forskning som utförts har dock också visat att det finns ett samband mellan de två faktorerna. Enligt resultaten är människor

som använder aktiva bemästringsstrategier för att klara av olika stressande situationer också mer aktiva att söka information.

Den här undersökningens metod är kvantitativ. Det empiriska materialet består av data som insamlades via en postenkät, som skickades till ett representativt urval omfattande 1600 finländska långtidsarbetslösa. Som sådana räknas människor som har varit utan jobb i mer än ett år. För att få tillräckligt med data för att göra jämförelser mellan de två språkgrupperna, viktades samplet på så sätt att hälften av urvalet bestod av svenskspråkiga. 750 personer returnerade enkäten varvid svarsprocenten blev nästan 50. I analyskedet indelades respondenterna enligt ålder i äldre (55 år och äldre) och yngre arbetslösa (54 år och yngre). Majoriteten av respondenterna (73%) tillhörde den äldre gruppen.

Vid analysen av det empiriska materialet märktes det genomgående att de äldre arbetslösas situation var en helt annan än de yngre arbetslösas, och det hade ofta en avgörande betydelse för resultaten. Därför var det många gånger inte meningsfullt att dra slutsatser gällande långtidsarbetslösa som en helhet.

Resultaten visade att arbetslöshetssituationen bemästrades på olika sätt av långtidsarbetslösa män och kvinnor liksom även yngre och äldre arbetslösa. Arbetslösheten upplevdes som mest påfrestande av män som var i början eller mitten av sin arbetsskarriär. De äldre verkade på många sätt klara av arbetslöshetssituationen bättre än de yngre, som drabbades hårdare t.ex. av ekonomiska problem och stress. Kvinnor kunde bättre än män bibehålla en positiv inställning, de hade t.ex. starkare sociala nätverk som stöd, medan mäns sociala relationer i hög grad verkade vila på en arbetsgemenskap, som blev allt svagare i och med att arbetslösheten blev utdragen.

Långtidsarbetslösa följde aktivt med aktuella händelser och nyheter. De sökte också aktivt information, speciellt om samhälleliga och aktuella saker samt om hälsa. För de yngre arbetslösa var det mera problematiskt att få tillräckligt med information, medan svårigheterna för de äldre arbetslösa i större omfattning förorsakades av informationsöverflöd. Resultaten visade också att långtidsarbetslösa i allmänhet blev aktivare i sin vardagliga informationssökning i och med arbetslösheten.

Aktivitet visade sig vara en gemensam nämnare mellan socialt kapital, bemästring av arbetslöshetssituationen och informationssökningsbeteende.

De långtidsarbetslösa som var socialt inaktiva följde mindre frekvent med medierna och nyheterna, medan en aktiv informationssökning var relaterad till mera aktiv användning av copingstrategier. Långtidsarbetslösa som mera aktivt följde med medierna och nyheterna kände sig också mera rotade i sitt bostadsområde och sin hemkommun.

Resultaten visade inte på särskilt många betydande skillnader mellan finsk- och svenskspråkiga långtidsarbetslösa och de flesta skillnader som fanns verkade inte forma något specifikt mönster. Finskspråkiga kände sig mera fast anknutna till sin boendemiljö och det finska samhället i stort, svenskspråkiga hade däremot i genomsnitt bredare och tätare sociala nätverk. I informationssökning förorsakade allt för lite tillgänglig information ofta problem för svenskspråkiga, medan problemet för de finskspråkiga var att hitta det väsentliga i informationsflödet.

Den här undersökningen är ett tillägg till den ännu relativt lilla forskningstraditionen, som fokuserar på vardaglig informationssökning. Informationssökning för andra ändamål än arbete utgör dock en stor del av en människas informationsaktiviteter och erbjuder således ett rikt och intressant område för forskning inom informationsvetenskapen. Denna typ av informationssökning berättar inte enbart om individers olika intressen utan kan också berätta om hur det är att leva i dagens moderna informationsintensiva värld. Man bombarderas med information från olika håll mera än någonsin och det sker via många olika kanaler och källor. Detta kan påverka människors informationsökningsbeteende på många olika sätt.

Förutom till forskningstraditionen om vardaglig informationssökning bidrar den här undersökningen också till forskningen om arbetslösas informationsbeteende, som ännu befinner sig riktigt i barnskorna. Förhoppningsvis ska den inspirera till fortsatt forskning i den här riktningen och erbjuda material som nya undersökningar kan bygga på och jämföras med. Problemet med den här undersökningen var många gånger nämligen att det inte fanns tidigare studier om långtidsarbetslösa som resultaten kunde ha jämförts med.

Denna studie gav flera resultat där bakomliggande faktorer och orsaker kunde vara värda att undersöka mer ingående. Sådana är till exempel orsakerna till skillnaderna mellan långtidsarbetslösa män och kvinnor, som framkom i många skeden under analysen. Gällande informationsbeteende kunde man undersöka långtidsarbetslösas specifika

informationsbehov som inte behandlades i denna studie. Till exempel kunde man undersöka hurdan information de upplever att de behöver - om de behöver - och från vilket håll den borde komma. Undersökningen av relationerna mellan långtidsarbetslösas sociala kapital, coping och informationsbeteende visade sig också vara mycket fruktsam och gav intressanta resultat gällande hur olika faktorer kan påverka eller vara relaterade till de aktiviteter som ingår i informationsbeteendet. De kunde också vara värda att studera mer ingående, och dessutom bland en bredare allmänhet.

Hyväksyttu julkaistavaksi 10.7.2012.

Litteratur:

- Case, DO (2002). Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behaviour. Amsterdam: Academic Press.
- Case, DO; Andrews, JE; Johnson, DJ & Allard, SL (2005). Avoiding versus seeking: the relationship of information seeking to avoidance, blunting, coping, dissonance, and related concepts. *J Med Libr Assoc* 93(3).
- Folkman, S & Lazarus, RS (1985). If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48 (1):150-170.
- Fryer, D & Payne, R (1984). Proactive behaviour in unemployment: findings and implications. *Leisure Studies*, 3: 273-295.
- Jahoda, M (1982). *Employment and Unemployment : a social-psychological analysis*. Cambridge : Cambridge U.P.
- Maslow, AH (1963). The need to know and the fear of knowing. *The Journal of General Psychology*, 68: 111-25.
- Miller, SM (1980). When is a little information a dangerous thing? Coping with stressful events by monitoring versus blunting. I: Levine, S & Ursin H (eds.). *Coping and Health*. New York: Plenum, pp. 145-169.
- Pettigrew, KE; Fidel, R & Bruce, H (2001). Conceptual Frameworks in Information Behavior. I: Williams, ME (ed.). *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol. 35, pp. 43-78.

Savolainen, R (1995). Everyday Life Information Seeking: Approaching Information Seeking in the Context of "Way of Life". *Library & Information Science Research*, 17(3): 259-294.

Savolainen, R (2008). *Everyday information practices: a social phenomenological perspective*. Lanham (Md.): Scarecrow Press.